

ALİ ŞİRUGANİ

(ö. 1126/1714)

Türk müzikisinde
en çok dinî eser besteleyen
Gülşenî şeyhi.

Kaynaklarda adıyla birlikte zikredilen "şiruganî" kelimesinin ne anlama geldiği tesbit edilememiştir. İstanbul'da doğdu. Doğum tarihi, ailesi ve tahsili hakkında bilgi bulunmamakta ise de iyi bir müzik öğrenimi gördüğü anlaşılmaktadır. Gülşeniyîye tarikatına intisap ederek tasavvufî bilgisini ilerletti. Şehremîni'deki Hulvî Tekkesi şeyhi Sinan Efendi'nin 1107'de (1695-96) vefatı üzerine bu dergâha şeyh tayin edildi ve vefatına kadar bu görevde kaldı. Kabri aynı dergâhın haziresindedir.

Ölümünden sonra burası Şiruganî Tekkesi adıyla anılmaya başlandı. *Güldeste*'de Bursalı Muhzirzâde Sâlih Çelebi'den (ö. 1666) bahsedilirken, "İstanbul'da ilm-i müzikin peder ü mâderi üstâd-ı nâdirü'l-misl Gülşenî Dervîş Ali'den ta'lîm-i ezkâr ve esvât etmekle ..." şeklindeki ifadeye bakılarak Şiruganî'nin uzun bir hayat sürdürdüğü söylenebilir. IV. Mehmed devrinde (1648-1687) şöhretinin en parlak zamanını yaşayan Ali Şiruganî, tasavvuftaki mevkii yanında asıl haklı ününü müzikde kazanmıştır. Yaptığı dinî ve din dışı bestelerle zamanının önemli bestekârları arasında yer almış, *Atrabül-âsâr*'da belirtildiğine göre 600'ün üzerinde dinî, 100'ün üzerinde de din dışı eser bestelemiştir.

Eserlerine, çeşitli el yazması güfte mecmualarında daha çok Dede, bazan da Dede Sinânî, Ali Dede, Dervîş Ali, Dervîş Ali Sinânî, Dervîş Ali Halvetî, Dede-i Atîk adlarıyla rastlanmaktadır. Dede-i Atîk tabiri, büyük bir ihtimalle, Türk müzikisinin diğer bir meşhur bestekârı olan ve kaynakların çoğunda Dede Efendi diye anılan Hammâmîzâde İsmâil Dede (ö. 1846) ile karıştırılmaması için kullanılmış olmalıdır. *Savt**, *tesbîh**, *tevşîh**, *durak** ve ilâhilerden müteşekkil dinî bestelerinden yaklaşık 450'sinin güftesi tesbit edilmiştir. Zâkirler ve müezzinler tarafından büyük bir rağbetle okunan eserleri arasında durakları, dinî müzikinin en parlak besteleri arasında sayılmaktadır. Dinî eserlerinde genellikle Abdülâhad Nûri, Abdülkerim Fethî, Eşrefoğlu Rûmî, İsâ Mahvî, Niyâzî-i Mısırfî ve Şemseddin Sivâsî gibi mutasavvıf-şairlerle İkbâlî mahlasını kullanan Sultan II.

Mustafa'nın şiirlerini bestelemiş, bunlardan yaklaşık yirmi beşinin notası günümüze ulaşmıştır. Ancak bestelediği murabba ve semâilerden hiçbirisi zamanımıza ulaşmamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Belîğ, *Güldeste*, s. 526; Esad Efendi, *At-rabû'l-âsâr*, Millet Ktp., Ali Emîrî, T, nr. 706, s. 70-71; Müstakimzâde, *Mecmûa-i İlahiyyât*, Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 3397, vr. 2*, 3*, 28*; Osmanlı Müellifleri, I, 61; *Türk Musikisi Klasiklerinden Mevlüt Tevşîhleri* (İstanbul Konservatuarı neşriyatı), İstanbul 1931, I, 5, 28-29; *Türk Musikisi Klasiklerinden İlahîler* (İstanbul Konservatuarı neşriyatı), İstanbul 1933, II, 67; Ezgi, *Türk Musikisi*, II, 59-60, 63, 113; III, 60-61; IV, 39-40; a.m.f., *Türk Musikisi Klasiklerinden Temcit - Na't - Salât - Durak*, İstanbul 1946, s. 28-29, 49-54, 59-60; Ergun, *Antoloji*, I, 136-142, 183-260; Şengel, *İlahîler*, I, 85, 121; II, 42; Töre, *İlahîler*, V, 57; VI, 88; Nuri Özcan, *Onsekizinci Asırda Osmanlılarda Dinî Müsikî* (doktora tezi, 1982), MÜ İlahiyat Fak., s. 194-663; *İlahîler* (Yapı ve Kredi Bankası Yayınları), İstanbul 1986, s. 18, 78, 138; Zâkir Şükrü, *Mecmûa-i Tekâyâ* (Akbatu), IV/3, s. 66; Öztuna, *TMA*, I, 34-35.

NURİ ÖZCAN

ALİ et-TABERİ

(bk. ALİ b. RABBEN et-TABERİ).

ALİ et-TABERİ

(على الطبري)

Ali b. Abdülkâdir b. Muhammed
el-Hüseynî el-Mekkî et-Taberî
(ö. 1070/1660)

Mekkeli tarihçi, edip ve şair.

Mekke'de doğdu. Küçük yaşta hâfız oldu; başta babası olmak üzere zamanının Mekke'deki en meşhur âlimlerinden dinî ilimlerle Arap dili ve edebiyatı sahalarında dersler aldı. Aile geleneğini devam ettirerek ölümüne kadar Mekke'de ders verip talebe yetiştirdi. Mekke'de öldü ve Cennetü'l-Muallâ'daki aile kabristanına defnedildi.

Ali b. Abdülkâdir'in Kâbe ve Mekke tarihine dair kitapları yanında şiirlerini topladığı bir de divanı vardır. Henüz basılmamış olan eserleri şunlardır: *el-Ercü'l-miskî ve't-târîhu'l-Mekkî fi ahbârî'l-Ĥarem ve'l-Ka'be ve terâcimi'l-mülûk ve'l-ĥulefâ'*; *el-Akvâlü'l-mu'allime fi vukû' il-Ka'beti'l-mu'azzama*; *Tuĥfetü'l-kirâm bi-ahbârî imâretî's-sakfî ve'l-bâb mine'l-Beytî'l-ĥarâm*; *el-Cevâhirü'l-munazzama bi-fazîletî'l-Ka'beti'l-mu'azzama*; *Risâle fi beyâni'l-imâretî'l-vâkı'ati ba'de suĥûfî'l-*

Ka'be; *Şennü'l-gâre 'alâ mâni'i naşbi's-sitâre li'l-Ka'be*; *Şerhu's-sudûr ve tenvirü'l-kulûb fi'l-a'mâli'l-mükeffire li'l-müte'ahĥiri ve'l-müteĥaddimi mine'z-zünûb* (divan) ve San'a'daki el-Câmiü'l-kebir'de Mütevekkiliyye Kütüphanesi'nde bulunan *Fevâ'idü'n-neyl be-fezâ' ilî'l-ĥayl*.

BİBLİYOGRAFYA :

Muhibbî, *Ĥulâşatü'l-eser*, II, 457-464; III, 161-166; *Hediyyetü'l-ârifin*, I, 759; *İzâhu'l-meknân*, I, 57, 114, 256, 380; II, 45, 58, 211; Halil Yahyâ Nâmi, *el-Bi'setü'l-Mışriyye li-taşvîrî'l-maĥtûâtî'l-'Arabiyye fi bilâdî'l-Yemen*, Kahire 1952, s. 34; Brockelmann, *GAL Suppl.*, II, 1036; Zirikî, *el-A'lâm*, V, 115; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, VII, 126.



MUSTAFA FAYDA

ALİ b. TÂHİR

(على بن طاهر)

el-Melikü'l-Mücâhid Ebü'l-Hasen
Ali b. Tâhir el-Kureşî el-Ümevî
(ö. 883/1478)

Yemen'de hüküm süren
Tâhirîler hânedanının kurucusu
(bk. TÂHIRİLER [Yemen]).

ALİ TEBRİZİ, Hâce

(خواجہ علی تبریزی)

Timurlular dönemi tasvir sanatçısı.

XV. yüzyılın ilk yarısında yaşamış devrinin ünlü nakkaşlarından; Hâce Ali Tebrizî ve Hâce Ali Musavvir adlarıyla da anılır. Dost Muhammed onun üstat

Hâce Ali Tebrizî tarafından Herat'ta istinsah edilen *Ĥam-se-i Nizâmî*'den bir sayfa (TSMK, Hazine, nr. 781, vr. 40*)

